

PAPPISLIITTO PRÄSTFÖRBUNDET

18.10.2004

KIRKKO KESKELLÄ MAASEUTUA

SUOMEN KIRKON PAPPISLIITON MAASEUTUTYÖRYHMÄN RAPORTTI

Työryhmä:

**Kormilainen, Risto, pj., kappalainen, Suomussalmen srk
Hautala, Petri, kirkkoherra, Pylkönmäen srk
Härkönen, Marjaana, seurakuntapastori, Punkaharjun srk
Koistinen, Pirkko, vs. kappalainen, Lapinlahden srk
Kortelainen, Olli, seurakuntapastori, Juankosken srk
Piispanen, Matti, kirkkoherra, Hämeenkosken srk
Jossas, Esko, sihteeri, toiminnanjohtaja, SKPL**

KIRKKO KESKELLÄ MAASEUTUA

Suomen kirkon pappisliiton maaseututyöryhmän raportti

Johdanto

Pappisliiton visioon 2003 - 2006 on yhdeksi painopistealueeksi kirjattu syrjäseutu – kasvukeskus – näkökulman selvittäminen. Viimeiset vuosikymmenet ovat merkinneet pappien hakeutumista kasvukeskuksiin, joihin väen lisääntyessä on perustettu uusia papin virkoja. Maaseudulla puolestaan seurakuntien taloudelliset edellytykset ylläpitää papinvirkoja ovat heikentyneet. Myös maaseudulla avoinna oleviin virkoihin on yhä vähemmän hakijoita ja aivan lähitulevaisuudessa on pelättävissä, ettei moniin virkoihin ole yhtään hakijaa. Kehitykseen vaikuttaa myös papiston lähivuosien suuri eläkkeelle jäävien määrä.

Pappisliiton hallitus asetti maaseututyöryhmän selvittämään asiaa. Ryhmän puheenjohtajaksi kutsuttiin kirkkoherra Risto Kormilainen sekä muiksi jäseniksi kirkkoherra Petri Hautala, seurakuntapastori Marjaana Härkönen, vs. kappalainen Pirkko Koistinen, seurakuntapastori Olli Kortelainen ja kirkkoherra Matti Piispanen. Kokouksen sihteerinä ovat toimineet toiminnanjohtaja Esko Jossas ja projektisihteerinä Hanna Tervanotko. Työryhmä piti järjestäytymiskokouksen Helsingissä 8.3.2004, jossa varapuheenjohtajaksi valittiin Pirkko Koistinen. Kokouksessa sovittiin, että liiton työryhmissä käytetään mahdollisuuksien mukaan myös verkkokirjoittamista. Samalla sovittiin, että työryhmä pyrkii saamaan työnsä päätökseen Jyväskylässä 17. - 18.11.2004 pidettäviin Papiston päiviin mennessä. Raportti on silloin jaossa ja sen keskeinen sisältö julkaistaan myös v. 2005 Cruxissa.

Työryhmä on hyödyntänyt keskinäisessä yhteydenpidossaan, ideoinnissaan ja asioiden pohdinnassa verkkokirjoittamista. Ryhmän jäsenet ovat kirjoittaneet omia tekstejään puheenjohtajalle, joka on tehnyt asioista yhteenvedon, jota on yhdessä kokouksissa käyty edelleen läpi. Ryhmä on piti toisen kokouksen Helsingissä 17.5.2004 ja kolmannen seminaarimuotoisena Lapinlahdella 29. - 30.9.2004. Seminaarissa alusti Kainuun maakuntajohtaja Timo A. Säkkinen Kainuun hallintomallista, joka alkaa 1.1.2005.

Pappisidentiteetti ja kollegiaalisuus maaseudulla

Monien mielikuva maaseudusta on eräänlainen näköalattomuus kaupunkikulttuuriin verrattuna. Maaseutu on kuitenkin monimuotoinen ja rikas. Asuinpaikkana se tarjoaa yleensä luonnonläheisyyttä ja rauhallisuutta. Maaseudulla on edelleen papin työllä vahva arvostus ja tuki. Tämä vaikuttaa myös pappisidentiteettiin. Maaseudulla papit tunnetaan ilman että he edes pukeutuvat papillisesti. Asiointi on luontevaa. Papin kommentteja kuullaan niin hengellisenä asiantuntijana kuin eetikonakin. Paikalliset tiedotusvälineet antavat mielellään tilaa papin mielipiteille. Pappi mielletään maaseudulla voimakkaasti *meidän papiksi*, oman jumalanpalvelusyhteisön papiksi ja sielunhoitajaksi.

Maaseudulla myös perinne kantaa. Pappi tulee työhön perinteiden keskelle, jossa kaikkea ei tarvitse luoda itse, vaan jossa saa turvallisesti luottaa siihen, että perinne kantaa myös pappia uusine ideoineen. Seurakunta maalla on yhteinen nimittäjä lukuisille asioille. Maalla saa olla rohkeasti myös oma itsensä. Perhepappeuskin toteutuu luontevasti maaseudulla. Samojen sukujen eri-ikäiset jäsenet tulevat tutuiksi monimuotoisen toiminnan kautta. Pappi on pastoraalisesti seurakuntansa keskellä. Pappi on seurakuntalaistensa palvelija, joka ei vain silloin tällöin jumalanpalveluksissa tai toimituksissa pistäydy näyttäytymässä seurakuntalaisilleen, vaan on jakamassa heidän keskellään niin ilot kuin murheet. Pappi vaikuttaa myönteisesti jo pelkällä läsnäolollaan maaseudun arjessa.

Kollegiaalisuuden korostus maaseudulla on välimatkoista johtuen tarpeellista. Varsinkin yksipappisten seurakuntien kohdalla tilanne voi olla vaikea, sillä lähimmät pappiskollegat saattavat olla kymmenien kilometrien päässä ja henkilökohtainen kanssakäyminen jää sähköpostin ja puhelimen varaan. Yhteydenpitoa papiston välillä tarvitaan virallisten koulutusten ja kokousten lisäksi myös vapaamuotoisemmin. Alaosastotoiminta voisi vaikuttaa entistä voimakkaammin tähän asiaan. Kollegiaalisuuden kulttuuri toimii edelleen kohtuullisen hyvin maaseudulla.

Palkkaus, asuminen ja vapaa-aika maalla

Vanha syrjäseutulisjärjestelmä takasi koulutetun väen saamisen myös maamme maaseudulle ja syrjäisille seuduille. Tämän järjestelmän osittainen purkaminen on saattanut merkitä myös sitä, että maaseutuvirkoihin hakeutuminen on vähentynyt.

Maaseudulle on mahdollista luoda omintakeinen palkkapolitiikka, sillä pappispuola kohtaa ensimmäisenä maamme maaseudun ja haja-asutusalueet. Maaseutulisän maksaminen olisi yksi vaihtoehto tulevaisuuden työntekijöiden houkuttelemiseksi maaseutuseurakuntiin. Epäsuhdaksi voidaan katsoa myös se, että tällä hetkellä moni pienen maaseutuseurakunnan kirkkoherra saa suunnilleen samaa palkkaa kuin suuren seurakunnan kappalainen. Kuitenkin pienessä seurakunnassa kirkkoherran virkatehtäviin kuuluu samalla tavalla hallinnon, viraston, talouden ja henkilöstöhallinnon hoitaminen kuin suuremmassakin seurakunnassa. Maaseutulisän maksaminen koskien myös muuta papistoa tekisi maaseutuseurakunnat nykyistä houkuttelevimmiksi. Koulutus-, kurssi- ja neuvottelupäiville osallistumiskustannukset ovat maaseudulta muuta maata korkeammat, koska useimmat tapahtumat pidetään eteläisessä Suomessa. Tämä koskee myös va-

paa-ajan viettomahdollisuuksia ja ulkomaille suuntautuvia lomamatkoja. Monesti kotimaan matkakulut muodostuvat suuremmiksi kuin koko ulkomaille suuntautunut matka!

Maaseudulla koetaan tärkeäksi, että pappi asuu seurakuntansa keskellä. Asumispaikkana ei välttämättä tarvitse olla pappila. Pienissä maaseutuseurakunnissa pappila koetaan myös osaksi papin identiteettiä. Jos pappeja halutaan saada edelleen maaseudulle, asumisolosuhteiden on oltava ehdottomasti kunnossa. Niissä seurakunnissa, missä edelleen on esim. vanha, kulttuurihistoriallisesti arvokas pappila on ainakin osittaisella Kirkon Keskusrahaston tuella sekä verotuspolitiikalla tehtävä pappilassa asuminen mahdolliseksi, mikäli viranhaltija niin haluaa. Ellei pappilaa ole, olisi huolehdittava siitä, että maaseudulle saapuvalla papille olisi tarjota tarpeiden mukainen vuokra-asunto ilman oman asunnon hankkimiseen sisältyvää taloudellista riskitekijää.

Työskenteleminen maaseudulla edellyttää usein omaa autoa. Kaikilla siihen ei ole mahdollisuuksia. Kokonaiskirkossa olisi syytä harkita myös autoetua, joka tekisi maaseudusta mahdollisen työpaikkana.

Maalla työskennelleiden eläkepappien mahdollisuus toimia vapaapäivien ja lomien tuuraajana on yksi varteenotettava ja selvitettävä vaihtoehto. Jo tällä hetkellä he ovat monissa seurakunnissa merkittävä apu tilapäisenä työvoimareservinä.

Seurakuntien yhteistyö ja mahdolliset seurakuntien yhdistymiset

Nykyisistä seurakunnista reilut 400 voidaan laskea maaseutuseurakunniksi. Näistä 24 % on ikivanhoja eli perustettu viimeistään 1500-luvulla. 1600- ja 1700-luvulla ei maaseudulle juurikaan perustettu uusia seurakuntia. Yli 250 seurakuntaa on perustettu 1800- ja 1900-luvulla. Vielä 1900-luvulla perustettiin vielä toista sataa maalaisseurakuntaa.

Kirkkohallitus on viime vuosien avustuskäytännössä tukenut seurakuntien yhteistyön kehittämistä ja siihen tähtääviä hankkeita, esim. Lahden seudun yhteistoiminnan ja Kajaanin rovastikunnan yhteistyöhankkeiden kartoittamiset.

Parhaiten näissä hankkeissa on edistytty taloushallinnon, kiinteistö- ja hautaus-toimen, jäsentietojärjestelmien sekä yhteisen hankintatoimen aloilla. Tietohallinnon yhteistyö tuo merkittäviä säästöjä ja etuja erityisesti pienille seurakunnille mahdollistaen niiden pysymisen kehityksen mukana.

Toiminnallisen puolen yhteistyön kehittämiseen on kiinnitettävä huomiota. Jos seurakunnan jäsenmäärä on hyvin pieni, monet toiminnot käyvät mahdottomiksi ainakin yksin toteuttaa. Näin esim. rippikoulu, isoskoulutus, päiväkerho. Seurakuntien yhteistoiminnassa on lähdettävä liikkeelle yhteisistä intresseistä ja katsottava yhdessä, millaisiin toimintoihin on mahdollista, luontevaa ja järkevää lähteä mukaan ja sitoutua. Tämä vaatii työntekijöiltäkin uudenlaisen kulttuurin opetelemista ja se vie oman aikansa. Tällaiseen toimintaan on lähdettävä kuitenkin mukaan ennen kuin on pakko taloudellisten resurssien ehtyessä.

Tavoitteena on pidettävä toimivaa jumalanpalvelusyhteisöä, ei niinkään hallinnollista yksikköä. Seurakuntien yhdistymiset on tehtävä harkiten ja mahdollisim-

man räätälöidysti. Pienet seurakunnat voivat toimia kappeliseurakuntina tai seurakuntapiireinä huolehtien seurakunnan keskeisistä toiminnoista ilman raskaan hallinnon rasitteita. Niin pappi kuin muutkin työntekijät asuisivat entiseen tapaan seurakuntansa keskellä. Tavoitteena ei tule olla pienten ja niukkaresurssisten seurakuntien pakkoyhdistämiset, vaan laajempien hallinto- ja talousyksiköiden muodostaminen. Tämä takaa hyvän toiminnallisuuden pienissä yksiköissä.

Kirkko on kaikkialla Suomessa ja seurakunnat palvelevat kaikkialla. Maaseudulta kaupunkiin muuttaneet tulevat usein avioliittoon vihittäviksi maaseudulle, tuovat lapsensa kasteelle entiseen kotiseurakuntaan ja erityisesti suhteellisen lähellä kaupunkeja olevissa maaseutuseurakunnissa toimitetaan paljon kaupunkiseurakunnista tulevien vainajien hautaan siunaamisia. Tästä näkökulmasta kirkkohallituksessa pitäisi myös miettiä näiden korvaamista jollain tasausjärjestelmällä seurakunnille.

Itsehallinto ja tasausjärjestelmä

Seurakunnilla on ollut itsehallinto niiden syntymisestä lähtien. Hiippakunta ja piispa ovat olleet kaukana niin henkisesti kuin maantieteellisestikin. Kokonaiskirkon hallinto on varsin nuori ilmiö. Myös toiminnassaan seurakunnat ovat hyvin itsenäisiä. Toiminnat voidaan suunnitella ja toteuttaa hyvin pitkälle paikallisten olojen ja perinteiden mukaan. Jumalanpalvelus ja kirkolliset toimitukset ovat olleet yhteisiä eikä näin ollen yksittäisen seurakunnan päätäntävällän alla.

Hallinnon siirtymisellä laajempiin yksiköihin ei ole merkitystä seurakunnan identiteetin ja toiminnan kannalta, jos virat kyetään säilyttämään tarpeita vastaavalla tasolla. Seurakunnan ilme konkretisoituu niin omassa kirkossa kuin lähellä olevissa työntekijöissä. Hallinto ei ole seurakunnan olennaisin asia, vaan seurakunnallinen toiminta.

Kirkollinen tasausjärjestelmä on luotu kirkkoomme sotien jälkeen. Tasausjärjestelmä on seurannut aina aikaansa ja niinpä vuosikymmenten aikana muutokset ovat seuranneet toisiansa. Tällä liikkuvuudella on taattu, että vaikeissa taloudellisissa tilanteissa olevat seurakunnat ovat saaneet eri hankkeisiin avustusta.

Kirkon keskusrahaston budjetista vain pieni osa, 10 prosenttia käytetään vähävaraisten seurakuntien tukemiseen. Vaikka ajoittain suuret ja varakkaat seurakunnat ovat kriittisesti arvioineet keskusrahastomaksuja, ei kukaan ole ehdottanut tämän tasausjärjestelmän alasajoa. Tasavertaisten seurakunnallisten palvelujen saamisen ei tule riippua ihmisen asuinpaikasta.

Kirkon tulee jatkossakin pitää huolta siitä, että pienet ja vähävaraiset seurakunnat voivat hoitaa tehtävänsä, olivatpa ne sitten itsenäisiä hallinnollisia yksiköitä, kappeliseurakuntia tai seurakuntapiirejä.

Tasausjärjestelmän kehittämisessä on huomioitava kuinka paljon rahaa käytetään ja minkälaisille seurakunnille tukea annetaan sekä millaisiin tarkoituksiin tukea myönnetään. Hyvä suuntaus on ollut avustusten myöntäminen yhteistoimintaa lisääviin hankkeisiin. Avustusten tulee olla yhdistymisiin ohjaavia, mutta ei pakottavia.

Tasaus- ja avustusjärjestelmää pitää rakentaa pitkäjänteisesti, koska jatkuvat muutokset aiheuttavat epävarmuutta pienissä maaseutuseurakunnissa ja niiden toiminnassa. Tasausjärjestelmän perusteena on pidettävä sitä, että jokaiselle seurakuntalaiselle koko kirkossa turvataan riittävä ja tasavertainen seurakunnallisten palvelujen taso.

Epilogi

Maaseutu elää jatkuvassa murroksessa. Kirkko edustaa turvallisuutta, pysyvyyttä ja toivoa. Usein nämä asiat konkretisoituvat pappiin. Kirkon on huolehdittava siitä, että maaseudulla säilyvät riittävät edellytykset toimintaan. Toiminnan malleja ja muotoja tulee sopeuttaa vallitseviin oloihin. On huolehdittava, että myös maaseudulla virat säilyvät ja niihin saadaan päteviä viranhaltijoita.